

POLUGA ZA VODE (PRIMJENA SOCIJALNOG NAUKA CRKVE)

*Zemlju si stavio na stupove njene:
Neće se poljuljati u vijeke vjekova,
Pokrio si je vodama bezdanim ko' haljinom,
Iznad bregova stajahu vode...
Ps 104*

Svijet se mijenja, a tako i čovjekova predodžba o svijetu, čovjekova vizija svijeta. Stoljećima su ljudi vjerovali da je Zemlja u središtu svemira, čvrsta i nepomična. Stoga nije čudno da je veliki antički učenjak Arhimed smatrao kako su mu potrebni samo velika poluga i čvrsto uporište za pokretanje središta svemira, Zemlje. Otada se slika svijeta promijenila, znanost je dokazala da je Zemlja tek jedan od mnogobrojnih planeta, da ona nije ni središte svemira, a ni nepomična, već da kruži oko Sunca koje je opet tek jedna od milijardi zvijezda koje postoje u našoj galaksiji. Svijet se, dakle, mijenja, čovjekova se vizija svijeta mijenja, a tako i čovjek koji je tek jedno od mnoštva živih bića koje obitavaju na našem malenom planetu.

Vode u postmodernoj

Čovjek je zanimljivo biće. Od primitivnog primata tijekom milijuna godina evolucije razvio se u biće prisutno na svim meridijanima i paralelama, ovladao je mnogim prirodnim silama, postao najveći potrošač Zemljinih bogatstava, sagradio ogromna zdanja: zgrade, prometnice, spomenike...

Tijekom povijesti nastale su tako i različite civilizacije, kulture koje se smjenjuju na pozornici svijeta, od starih Sumerana, preko Grka i Rimljana pa sve do današnje, kako mnogi vole reći, postmoderne koja više nije kultura jednog naroda koji se uspio nametnuti ostalima, nego je to kultura cijelog svijeta, cijelog čovječanstva, svih naroda Zemlje.

Mnogo je stvarnosti koje označuju postmodernu kulturu: relativizam, pluralizam, individualizam, globalizacija...

Upravo zbog sveprisutne globalizacije mnogi smatraju svijet velikim selom. Danas je, naime, tehnologija komunikacije između

ljudi tako dobra da više nema nedostupnih i dalekih krajeva. Svakodnevno su nam dostupne nebrojene informacije do kojih možemo doći pomoću različitih medija. Tako gotovo nema kutka svijeta koji nam nije poznat, nema događaja o kojem nismo informirani. No, globalizacija ima i negativne strane koje su najočitiije na gospodarskom području. Nekolicina bogatih zemalja kontrolira većinu svjetskog bogatstva. Tome posebno doprinose velike korporacije koje ne dopuštaju manjim tvrtkama iz manje bogatih i siromašnih zemalja da se probiju na svjetsko tržište, već održavaju svim mogućim sredstvima svoj monopol na istom tržištu čime rijeku novca usmjeravaju „na svoj mlin”. U svemu je još najgore to što se čini kako su čovjeku današnjice svezane ruke, tj. mišljenje je da „običan čovjek” danas ne može učiniti ništa kako bi promijenio situaciju na bolje.

Međutim, valja reći da stvarnost ipak nije tako negativna. Čovjek, svaki čovjek, može učiniti nešto za promjenu stanja u svijetu. Svakom je čovjeku dostupna poluga kojom može pokrenuti stvarnost u pozitivnom smjeru. Kako je to moguće ostvariti, želimo pokazati upravo na primjeru voda koje su također, kao uostalom i svekoliko stvorenje, dio postmoderne kulture zahvaćene globalizacijskim vrtlogom.

Od Projekta Družba Adria do Deklaracije o gospodarenju vodama

Možda će netko od vas biti iznenađen ovim pothvatima kad sazna da su ih pokrenuli i da ih vode franjevci. Iako je ove inicijative pratila svojevrsna medijska blokada, *Vijeće franjevačkih zajednica* (dalje u tekstu VFZ) i druge dobronamjerne udruge predvođene *Franjevačkim institutom za kulturu mira* uspjele su u javnosti pokrenuti raspravu o životno važnim i gospodarsko-strateškim pitanjima za Hrvatsku, a posredno i za druge zemlje u duhu međuljudske solidarnosti.

• *Projekt Družba Adria*

Prvi veliki problem vezan uz vode na našem području svakako je projekt Družba Adria. Riječ je o Sporazumu o podršci projektu integracije naftovoda Družba Adria koji su 16. prosinca 2002. god. u Zagrebu sklopili predstavnici vlada šest zemalja: Rusije, Bjelorusije,

Ukrajine, Slovačke, Mađarske i Hrvatske. Time su vlade omogućile integraciju postojećih naftovoda u jedinstven sustav Družba Adria koji bi se trebao protezati u dužini od 3200 km, od ruske Samare do tankerske luke i terminala za pretovar nafte u Omišlju na Krku. Prema tom sporazumu, od početka 2004. godine, trebala bi se ruska nafta i tranzitna nafta ostalih zemalja uključenih u sporazum izvoziti preko Omišlja na svjetsko tržište. Predviđen je i godišnji prihod Janafa (Jadranskog naftovoda) od 50 do 80 milijuna dolara.

Problematika je ovog projekta višeslojna. S ekonomske strane upitna je, najblaže rečeno, isplativost tog projekta. Usporedimo li prihode od turizma (godine 2000. samo je Primorsko-goranska županija ostvarila prihode od 800 milijuna dolara) s eventualnim prihodima od ovog projekta, lako uočavamo da se radi tek o neznatnoj zaradi ako se ti prihodi uopće i mogu nazvati zaradom. Naime, šteta koju bi taj projekt proizveo na ekološkom području mnogo je veća od bilo koje zarade, pa makar se radilo i o milijardama dolara, a ne o milijunima.

Ekološka je problematika mnogo ozbiljnija. Broj tankera u Jadranskom moru povećao bi se s 80 na 200 godišnje. Za prijevoz nafte koristili bi se tzv. supertankeri (tankeri goleme nosivosti) čime se doduše smanjuje broj tankera, ali se povećava opasnost od havarija koje bi dovele do ekoloških katastrofa silnih razmjera. Još su veći problem tzv. *balastne vode*. O čemu se radi? Tanker, kad ne prevozi naftu, mora biti opterećen balastnim vodama kako bi mogao ploviti. Tankeri koji bi dolazili u Jadran ispuštali bi balastne vode u Jadransko more kako bi mogli primiti naftu iz naftovoda te je transportirati na svjetsko tržište. Te balastne vode koje bi oni ispuštali, donosili bi iz dalekih mora koja su po biološkom i kemijskom sastavu bitno drukčija od Jadranskog mora što bi sigurno dovelo do uništavanja domaćeg ekosustava i biološkog svijeta. S druge strane, nisu u opasnosti samo morske vode, nego i kopneni ekosustav. Postoji opasnost i od oštećenja cijevi naftovoda kojima se nafta transportira do mora.

U kritici projekta Družba Adria prvi se put okupilo 28 ekoloških udruga pod nazivom *Zeleni forum*. U osudi tog projekta priključili su im se i brojni hrvatski intelektualci i različite udruge. Ovdje posebno želimo istaknuti djelovanje radnih tijela VFZ-a predvođenih *Franjevačkim institutom za kulturu mira* koji su 14. studenog 2004.

god. uputili pismo Hrvatskom saboru i Vladi Republike Hrvatske u kojem izražavaju zabrinutost da se hrvatskoj javnosti nije jasno ukazalo na sve segmente projekta Družba Adria, a posebno na opasnosti koje taj projekt donosi za naš ekosustav. Stoga se u pismu traži da se javnosti podnesu svi relevantni podaci o tom projektu čime bi se omogućilo građanima da imaju potpuni uvid u problem i da sukladno tome reagiraju. Franjevačke su zajednice posebno upozorile da nijedan parcijalni interes ne smije prevladati nad javnim interesom i općim dobrom, a Jadransko more spada upravo u opće dobro i interes Republike Hrvatske i njezinih građana.

Mjesec dana kasnije, 13. prosinca 2004. god. predstavnici različitih katoličkih udruga, pokreta i svjetovnih redova uputili su još jedno otvoreno pismo Hrvatskom saboru i Vladi Republike Hrvatske. U tom je pismu još jednom izražena ogorčenost zbog toga što javnost nije obaviještena o cjelokupnoj problematici spornog projekta. Svi potpisnici tog pisma izričito su zatražili *da Republika Hrvatska istupi iz tog sporazuma*.

S radošću možemo istaknuti da je projekt Družba Adria obustavljen te da će se najvjerojatnije u sljedećim mjesecima i u potpunosti okončati.

• *Problem privatizacije voda*

Ovaj nas problem vraća nekoliko godina unazad, u proces privatizacije drugih gospodarskih subjekata u kojem je tek 5 % poduzeća legalno privatizirano. Slično se događa i danas s dodjelom koncesija za gospodarenje izvorima voda. Većinom se dodjele tih koncesija događaju „ispod stola”, tj. skrovito, nelegalno, bez javnog natječaja što čini upitnim njihovo opće društveno i javno dobro.

Još veći problem predstavlja činjenica da Republika Hrvatska nema jasnu gospodarsko-političku viziju o održivom razvoju i pravičnom gospodarenju vodom koja je strateški važno prirodno blago. Upravo zbog nedostatka razvojnog programa na razini države o gospodarenju vodom, moguće su raznorazne malverzacije na već spomenutom području.

Stoga su povjerenstva VFZ-a koja predstavljaju svih devetnaest ženskih i muških franjevačkih zajednica (provincija), kao i *Franjevački svjetovni red, Franjevačka mladež i Franjevački institut za kulturu mira* 27. veljače 2005. god. uputili otvoreno pismo

Hrvatskom saboru i Vladi Republike Hrvatske u kojem su skrenuli pozornost navedenim državnim tijelima na problem voda koji je jedan od najvećih svjetskih problema. Često se u današnjem svijetu vode ratovi za vodu, čak se može govoriti o svojevrsnom hladnom ratu za vodu koji neki nazivaju novim oblikom imperijalizma u procesima globalizacije. Žrtve tog rata redovito su siromašne, zadužene zemlje kao što je i Hrvatska. U tom ratu za vodu glavnu riječ vode strane kompanije, koje se domognu koncesija nad izvorima voda zahvaljujući međunarodnim monetarnim ustanovama, a koje svoje zajmove siromašnim zemljama uvjetuju donošenjem zakona koji omogućuju takvu privatizaciju voda.

Hrvatska se po bogatstvu prirodnih izvora vode nalazi na 5. mjestu u Europi, a na 42. mjestu u svijetu. Voda, „nafta 21. stoljeća”, unosan je posao velikim međunarodnim korporacijama. Budući da je Hrvatska opterećena ogromnim vanjskim dugom, vrlo bi lako mogla postati plijenom pohlepnika, bilo stranih bilo domaćih.

U navedenom pismu izričito se traži od Vlade i Sabora Republike Hrvatske da donesu opći moratorij na dodjelu koncesija za gospodarenje vodom i za zbrinjavanje otpadnih voda koji će vrijediti dok se ne izradi razvojni plan s dugoročnom vizijom o gospodarenju vodom. Naime, vode su „opće dobro koje zbog svojih prirodnih svojstava ne mogu biti ni u čijem vlasništvu” te „kao opće dobro imaju osobitu zaštitu Republike Hrvatske”, piše u *Zakonu o vodama*. Također se traži da se koncesije daju uz javne natječaje te da budu strogo zakonski regulirane kako ne bi došlo do zlouporaba kakvih je bilo u nekim zemljama Južne Amerike (Argentina, Bolivija) i Afrike (Gana, Južnoafrička Republika).

Problematika voda ne tiče se samo ekoloških udruga, franjevac a i franjevki, Hrvatskog sabora i Vlade Republike Hrvatske, nego i svakog građanina Hrvatske, na poseban način znanstvenika i stručnjaka. Stoga je *Franjevački institut za kulturu mira* u suradnji s brojnim stručnjacima o toj problematici na Svjetski dan voda, 22. ožujka 2005. god. donio *Deklaraciju o gospodarenju vodama*.

U toj se deklaraciji na neki način sažima sve do sad rečeno o vodama, polazeći od činjenice da je voda uvjet života na Zemlji te da kao takva mora biti temeljnim pravom svakog čovjeka. Voda, dakle, treba sačuvati status općeg dobra – cijena vode ne smije biti u službi profita. Hrvatska je zemlja relativno bogata vodama, ali to bogatstvo

treba još istražiti. Deklaracijom se apelira na državne i društvene strukture koje donose zakone da povedu računa o ovim općim načelima kao i na to da surađuju sa stručnjacima i znanstvenicima koji im trebaju pomoći u stvaranju studiozno pripremljene strategije gospodarenja vodama. Važno je razviti i kvalitetan sustav edukacije najšire javnosti kako bi se osigurala djelotvorna zaštita postojećih vodenih bogatstava. Održivo korištenje voda, cilj svekolikog ovog djelovanja, ne isključuje dodjelu koncesija. Međutim, uvjeti dodjeljivanja koncesija moraju biti iznimno precizni u svim pojedinostima, a osobito u onima koje se odnose na formiranje cijena i duljinu trajanja koncesija.

Zaključak je da Hrvatska, zemlja u tranziciji i na pragu ulaska u Europsku uniju treba staviti vodu kao primarni nacionalni interes čije buduće korištenje treba najprije biti u službi zadovoljavanja potreba njezinog stanovništva.

Otvoren horizont

Što će biti s vodama u budućnosti? Hoće li uistinu doći do krvavih ratova za to prozirno zlato? Što će biti s čovjekom? Što će biti uopće sa Zemljom? Puno se pitanja može postaviti, ali na niti jedno od njih ne možemo dati siguran odgovor. Sigurno je tek da je sudbina svijeta u našim rukama, rukama koje mogu čvrsto uhvatiti polugu i pokrenuti stvarnost na bolje. Jadikovanju nema mjesta. Potrebno je *vidjeti, prosuditi i djelovati*. Horizont je otvoren...

fra Kristian Stipanović